

Examenverslag van economie vwo, tweede tijdvak (2025)

Beste leerling,

In dit examenverslag voor leerlingen proberen we een zo goed mogelijk antwoord te geven op de volgende vraag:

In hoeverre was het examen te maken met behulp van de op de cursus behandelde kennis & vaardigheden?

Om een zo duidelijk mogelijk verslag te maken, hebben we de vragen onderverdeeld in 4 categorieën.

- I. Algemene (niet-vakgerelateerde) kennis & vaardigheden
- II. Alleen-kennis/aanpak-uit-de-cursus-vraag
- III. Een-stapje-extra-vraag
- IV. Niet voorgekomen in de cursus

De eerste categorie doet een beroep op algemene basisvaardigheden, welke we bekend veronderstellen. Categorie II en III zijn vragen die op te lossen zijn met de kennis en vaardigheden die je op de cursus geleerd hebt. De laatste categorie vragen is op de cursus niet aan bod gekomen. In *bijlage 1*, achteraan dit document, vind je een nadere toelichting van deze categorieën.

Het is belangrijk om te beseffen dat deze categorieën niets zeggen over de moeilijkheidsgraad van een vraag. Een vraag die rechtstreeks op te lossen valt met kennis en vaardigheden uit de cursus (categorie II) kan best een pittigere opgave zijn dan een vraag die niet is voorgekomen tijdens de cursus (categorie IV).

Mocht je vragen of opmerkingen hebben naar aanleiding van dit examenverslag, dan horen we dit uiteraard heel graag! Je mag ons hier altijd over mailen op info@sslleiden.nl.

Met vriendelijke groet,

Hans Huibregtse

opgave	vraag	aantal punten	categorie vraag	toelichting categorie keuze:
1	1	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? De begrippen 'degressieve, proportionele- en progressieve variabele kosten' staan in de begrippenlijst onder "Omzet, kosten en winst". Daarnaast kon je met opgave 5 uit de bundel oefenen met het toepassen van deze begrippen. Hiermee kon je beide punten voor deze vraag behalen.
	2	3	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Deze opgaven kon je maken met behulp van de formules besproken in de uitleg 'Omzet, kosten en winst' bij het subblok 'Overzicht formules'. Tijdens de opgaven hebben we geoefend met het omschrijven van een P-functie naar een MO-functie en van een TK-functie naar een MK-functie. Hiermee kon je het eerste punt halen. Vervolgens kon je de q bepalen met de formules van het subblok 'Afzet bepalen' om ook het tweede punt te scoren. Voor het laatste punt kon je de TK en de TO berekenen met behulp van de formules van het subblok 'Overzicht formules'.
	3	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In de begrippenlijst staat het begrip 'prijsdiscriminatie' bij 'Surplus'. Hier staan ook de twee voorwaarden van 'prijsdiscriminatie'. Door deze twee punten te verwerken in je antwoord, kon je beide punten halen.
	4	2	IV	Niet voorgekomen op de cursus: Het tekenen en verschuiven van de MO- en GO-lijn is niet voorgekomen op de cursus, omdat het grotebakstof is.
	5	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Het arcen van het subsidiebedrag hebben we klassikaal behandeld in de uitleg 'Surplus'. Ook kon je hiermee oefenen op de cursus met opgave 34 uit de bundel. Met behulp van deze kennis kon je beide punten halen voor de vraag.
	6	2	IV	Niet voorgekomen op de cursus: Het begrip 'volledige mededinging' is niet voorgekomen in de cursus, omdat het grotebakstof is.
2	7	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Het begrip 'ruilen over tijd' is besproken in de uitleg 'Inkomen', inclusief een examentip over hoe je volledig moet redeneren met dit begrip. Bij het juist toepassen van deze examentip kon je beide punten halen voor deze vraag.
	8	2	III	Wat was/waren de extra denkstap(pen)? Het begrip 'welvaartsvast' is besproken tijdens de uitleg 'Inkomen'. Hieruit kon je opmaken dat je iets moest benoemen over de lonen. De extra denkstap die je hiermee kon zetten, was om de groei van de lonen te bepalen op basis van de reële economische groei en de inflatie. Hoe je dit uitrekent hebben we besproken bij de uitleg 'Prijspeil'. Hiermee kon je beide punten van deze vraag halen.
	9	1	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In de uitleg 'Inkomen' hebben we het verschil besproken tussen een 'stroom- en voorraadgrootheid'. Hiermee kon je beide punten halen.

	10	2	I	Welke algemene kennis & vaardigheden kon je gebruiken? Deze opgave kon je maken op basis van de aannames gegeven onder de grafiek. Het eerste punt kon je halen door uit te leggen wat er in de aannames stond, namelijk dat het rendement (en daarmee het pensioenvermogen) meer groeide dan het BBP. Het tweede punt kon je halen op basis van inzicht in breuken en percentages. Dit beschouwt het Cito als algemene kennis. In de vraag was gegeven dat de premies als percentages van het BBP gelijk bleven. Het pensioenvermogen was gestegen. Dus als je het percentage van de premies berekende ten opzichte van het pensioenvermogen, moest dit wel kleiner zijn.
	11	1	I	Welke algemene kennis & vaardigheden kon je gebruiken? Het eerste punt kon je halen op basis van het feit dat als de pensioenleeftijd toeneemt, er meer mensen zijn die langer werken en dus ook meer mensen premies betalen. Het Cito beschouwt dit als algemene kennis.
		1	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Het tweede punt kon je halen met behulp van het begrip 'koopkracht' dat besproken is in de uitleg 'Prijspeil'. Hiermee kon je de koppeling maken dat als meer mensen premies betalen, de hoogte van de premies kan dalen, waardoor de koopkracht stijgt.
3	12	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In de uitleg 'Overheids- en monetair beleid' is het begrip 'anticyclisch beleid' besproken. Met behulp van dit begrip kon je de juiste koppeling maken met de bestedingen van hun families en zo beide punten scoren voor de vraag.
	13	2	III	Wat was/waren de extra denkstap(pen)? Deze vraag kon je maken met behulp van het stappenplan 'Rekenen' van het 'Groene boekje'. Het einddoel dat je kon gebruiken was 'kosten van de transactie'. Gezien het bij deze vraag ging om een verandering, kon je als subdoelen gebruiken: 'kosten zonder GOB' en 'kosten met GOB'. De extra denkstap die hierbij gezet moest worden, was dat je het eerst moest omrekenen naar frank en dan weer terug naar euro's. Dit kon je doen met behulp van 'rekenen met wisselkoers' in de begrippenlijst onder 'Wereldhandel'.
	14	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Deze vraag kon je maken met behulp van het stappenplan 'Redeneren'. Het beginpunt dat je kon gebruiken was 'toenemende concurrentie' en het eindpunt 'meer economische groei'. Het begrip 'concurrentie' staat in de begrippenlijst onder 'Omzet, kosten en winst'. Hiermee kon je het eerste punt halen. Het tweede punt kon je halen met de redenering bij de uitleg 'Economische kringloop'. Hiermee kon je alle gevraagde tussenstappen juist benoemen.
	15	1	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? De formule van het 'particulier spaarsaldo' is besproken in de uitleg 'Economische kringloop'. Door het invullen van de gegevens uit tabel 1 in deze formule, kon je de vraag juist oplossen.
	16	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Deze vraag kon je maken met behulp van het stappenplan 'Redeneren'. Het beginpunt was 'verslechterende saldo lopende rekening' en het eindpunt was 'rente omhoog/omlaag'. Met behulp van de 'betalingsbalans', dat is besproken in de uitleg 'Wereldhandel', kon je het effect van de lopende rekening op de wisselkoers juist beredeneren. Hiermee kon je het eerste punt halen. Het tweede punt kon je ook halen met de 'betalingsbalans'. Hier staan namelijk de effecten van een verandering van de rente op de geldstromen en daarmee de wisselkoers. Hiermee kon je het tweede punt halen.
4	17	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Het begrip 'externe effecten' staat in de begrippenlijst onder 'Betalingsbereidheid en overheidsingrijpen'. Door dit begrip juist te verwerken kon je beide punten halen.

	18	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Het begrip 'principaal-agentprobleem' is besproken in de uitleg 'Verstoorde samenwerking: Oorzaken en oplossingen', inclusief een examentip hoe je juist redeneert met dit begrip. Door het toepassen van deze examentip kon je alle onderdelen noemen en de volle punten halen voor deze vraag.
	19	3	III	Wat was/waren de extra denkstap(pen)? Deze vraag kon je maken met behulp van het 'stappenplan Rekenen'. Het einddoel dat je kon gebruiken was 'toename financiële reserve'. De extra denkstap die je hierbij kon zetten, was dat dit gelijk was aan de winst. Als subdoelen kon je 'TO' en 'TK' gebruiken. De formules kon je vinden bij het subblok 'Overzicht formules' bij de uitleg 'Omzet, kosten en winst'.
	20	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In de uitleg 'Speltheorie' hebben we het begrip 'Nash-evenwicht' besproken en hoe je dit kon bepalen op basis van een matrix. Hiermee kon je beide punten scoren voor deze vraag.
	21	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Deze vraag kon je maken met behulp van het stappenplan 'Rekenen'. Het einddoel dat je kon gebruiken was 'afname TCK voor break-even na fusie'. De betekenis en formule van break-even zijn besproken in de uitleg 'Omzet, kosten en winst' bij subblok 'Afzet bepalen'. Op basis van de formule voor break-even, $TO = TK$, kon je de subdoelen 'TO' en 'TK' berekenen. Met het berekenen van deze subdoelen kon je de volledige punten halen voor deze vraag.
5	22	2	I	Welke algemene kennis & vaardigheden kon je gebruiken? Voor deze vraag kon je bedenken dat als werkgevers mensen eerder kunnen ontslaan, zij minder kosten hebben als zij iemand ontslaan. Daarnaast kon je bedenken dat als er minder risico is om iemand aan te nemen, werkgevers dit ook eerder zullen doen. Het Cito beschouwt dit als algemene kennis en een algemene redeneervaardigheid.
	23	1	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In de uitleg 'Verstoorde samenwerking: Oorzaken en oplossingen' is het 'berovingsprobleem' besproken. Met deze kennis kon je het eerste punt voor de vraag halen.
		1	III	Wat was/waren de extra denkstap(pen)? Het tweede punt vereiste een extra denkstap, namelijk dat de arbeidsproductiviteit lager was (omdat werkgevers minder investeren in hun personeel). Dit begrip staat in de begrippenlijst bij 'Economische kringloop'. Hiermee kon je een juiste conclusie trekken en ook het tweede punt voor de vraag halen.
	24	1	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In de uitleg 'Economische modellen' hebben we besproken dat de GA-curve het verband laat zien tussen inflatie (prijzen) en de productie (y). Op basis hiervan kon je dit verband uitleggen gekoppeld aan het ontslagrecht en zo het eerste punt halen.
		1	IV	Niet voorgekomen op de cursus: Op de cursus hebben we niet besproken waarom de GA-curve steiler of minder steil verloopt, omdat dit grotebakstof is.
	25	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In de uitleg 'Economische modellen' hebben we besproken hoe je de verandering van de inflatie kan aflezen in een GA-curve. Hiermee kon je bepalen dat in figuur 2 de inflatie het sterkte veranderde. Dit leverde je het eerste punt op. Daarnaast hebben we besproken dat de rente meer verandert naarmate de inflatie meer verandert. Hiermee kon je ook het tweede punt halen van deze vraag.
6	26	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In de uitleg 'Betalingsbereidheid en overheidsingrijpen' is het begrip 'marktwerking' besproken. Hiermee kon je een juiste conclusie trekken over het effect van een hogere vraag op de prijs en daarmee op de vraag. Zo kon je het eerste punt halen. Het tweede punt kon je halen door de hogere prijs direct in verband te brengen met de consument, waardoor je een juiste conclusie kon trekken over de kosten voor een huishouden.

	27	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In de uitleg 'Betalingsbereidheid en overheidsingrijpen' hebben we behandeld hoe je een Qa- en Gv-grafiek kan aflezen. Daarbij hebben we stil gestaan bij de betekenis van Qa en Qv. Met behulp van deze kennis kon je de grafiek aflezen en een juiste conclusie trekken over de overconsumptie.
	28	3	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Met behulp van het stappenplan 'Belastingsom' kon deze opgave worden gemaakt. Ook kon hiermee op de cursus geoefend worden met opgave 147 en 148. Op de cursus kon je oefenen met het de belastingsom en het rekenen met verschillende schijventarieven, namelijk opgave 146 en 148. Door het toepassen van deze kennis kon je beide punten halen voor deze vraag.
	29	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? De begrippen 'gemiddelde belastingdruk' en 'marginale belastingdruk' staan in de begrippenlijst onder 'Inkomen'. Met deze begrippen en formules kon je juist antwoord geven op deze vraag.
59				

verdeling per categorie:

categorie	aantal punten	percentage
I	5	8%
II	41	69%
III	8	14%
IV	5	8%
	59	100%

In hoeverre was het examen te maken met behulp van de op de cursus opgedane kennis & vaardigheden?

Dit gold voor: 92% van de vragen (namelijk categorie I, II en III).

Bijlage 1: Toelichting categorieën

Categorie I: Algemene (niet-vakgerelateerde) kennis & vaardigheden

Dit betreft de volgende vragen: vragen waarbij een beroep wordt gedaan op algemene kennis & vaardigheden. Dit zijn kennis & vaardigheden die niet zijn opgenomen in de eindtermen in de syllabus.

Categorie II: Alleen-kennis/aanpak-uit-de-cursus-vraag

Dit betreft de volgende vragen:

- Vragen die letterlijk voorkomen in de uitleg (in de uitleg of in een klassikaal voorbeeld);
- Vragen die letterlijk met een stappenplan op te lossen zijn;
- Vragen die vergelijkbaar zijn met opgaven uit de opgavebundel die vrijwel altijd worden opgegeven door de hoofddocent;
- Theorievragen die niet worden behandeld op de cursus, maar die we je van tevoren via de vakkenpagina geadviseerd hebben te leren (uit bijv. Samengevat);
- Vragen die vergelijkbaar zijn met vragen uit de voorbereidende opgaven.

Categorie III: Een-stapje-extra-vraag

Dit betreffen vragen waarbij je, de naam zegt het al, een stapje extra moet zetten. Oftewel: je moest je kennis en vaardigheden behandeld tijdens de cursus combineren met een stukje 'inzicht'. Bijvoorbeeld:

- Je moet net even buiten het stappenplan om denken;
- Je moet informatie uit de tekst halen om een bepaalde variabele voor een formule of berekening uit te rekenen.

Categorie IV: Niet voorgekomen op de cursus

Dit betreft de volgende vragen:

- Vragen over grotebakstof (examenstof die niet behandeld is tijdens de cursus). De stof is niet voorgekomen in de standaard opgegeven opgaven, de voorbereidende opgaven of opgegeven stof op de vakkenpagina.
- Vragen waarvan je redelijkerwijs niet kon vaststellen dat het om een op de cursus behandeld concept in een andere context gaat.